

ТРУДОВЕ ПРАВО

УДК 349.3

Г. А. ТРУНОВА,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТРАХОВАНІ ОСОБИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ

Статтю присвячено дослідженню категорій застрахованих осіб у системі соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Визначено перелік застрахованих осіб, момент, з якого особа вважається застрахованою в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Проаналізовано окремі аспекти неформальної економіки як ключової проблеми у сфері забезпечення права на захист від нещасного випадку на виробництві в Україні. Висвітлено позицію експертів Міжнародної організації праці щодо проблем неформальної економіки та напрямів її подолання. За результатами дослідження зроблено висновки та внесено окремі пропозиції щодо вдосконалення переліку застрахованих осіб у системі соціального страхування від нещасного випадку на виробництві.

Ключові слова: застрахована особа, соціальне страхування, нещасний випадок на виробництві, професійне захворювання, Фонд.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день тільки 33,9 % працівників по всьому світу захищено законом на випадок виробничих травм за допомогою загальнообов'язкового соціального страхування. Навіть якщо включити охоплення добровільним соціальним страхуванням і положення щодо зобов'язань роботодавця, тільки 39,4 % працівників є захищеними законом [1]. За даними Державної служби статистики України, 24,7 % працівників України досі працюють в умовах, які не відповідають нормам безпеки та гігієни [2]. На практиці фактичний доступ до захисту від нещасного випадку на виробництві ще нижчий в основному через проблеми у правозастосуванні, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Правові питання щодо застрахованих осіб у системі соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання розглядали такі вчені, як: В. В. Андрійв, М. І. Боднарук, Д. М. Кравцов, О. І. Кульчицька, О. Л. Кучма, О. В. Москаленко, С. М. Прилипко, С. М. Синчук, Н. М. Хуторян. Проте в контексті реформування законодавства у сфері соціального страхування зростає потреба дослідження питання щодо переліку осіб, які повинні охоплюватися системою захисту від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Мета статті зумовлена необхідністю дослідження чинного законодавства та правозастосовної прак-

тики категорій застрахованих осіб у системі соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та формування окремих пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності правового регулювання щодо кола застрахованих осіб.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 35 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 р. [3] страхуванню від нещасного випадку підлягають:

1) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту);

2) учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах;

3) особи, які утримуються у виправних закладах та залучаються до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами.

Згідно з ч. 3 ст. 35 зазначеного Закону добровільно від нещасного випадку можуть застрахуватися: особи, які забезпечують себе роботою самостійно, – займаються адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з отриманням доходу безпосередньо від цієї діяльності, члени фермерського господарства, особистого селянського господарства, якщо вони не є найманими

працівниками; громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності.

Заподіяння шкоди зародку внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання жінки під час її вагітності, у зв'язку з чим дитина народилася інвалідом, прирівнюється до нещасного випадку, який трапився із застрахованим. Така дитина відповідно до медичного висновку вважається застрахованою і до 18 років або до закінчення навчання, але не більш як до досягнення нею 23 років, їй надається допомога Фонду.

Ідея про віднесення зачатої дитини до суб'єкта права за умови, якщо вона народиться живою, виникла ще в римському праві. Римські юристи вважали таку дитину умовно правоздатною в тому випадку, якщо це відповідало її інтересам. Дане правило було сприйняте в основному закордонним правом. Під впливом школи природного права зачата дитина визнавалася правоздатною, тому що, на думку прихильників цієї концепції, життя людини починається з моменту її зачаття. У зарубіжній літературі правоздатність ненародженої дитини визначається як умовна або попередня. У даний час правило про те, що правоздатність визнається за зачатою, але ненародженою дитиною, міститься в Американській Конвенції про права людини, прийнятій в 1969 р. в Сан-Хосе. Стаття 4 Конвенції передбачає, що право на життя охороняється законом з моменту зачаття, тобто ембріон оцінюється даною Конвенцією не як об'єкт права, а як його суб'єкт, наділений правосуб'єктністю [4, с. 67].

У вітчизняній літературі відзначається, що людський зародок не наділяється правоздатністю за правом соціального забезпечення, хоч в окремих випадках законодавство захищає права ще ненародженої дитини [5, с. 13–14], ідеться саме про соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві.

Важливим є питання, з якого моменту особа вважається застрахованою в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання?

Згідно з абз. 2 ч. 2 ст. 35 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» усі особи вважаються застрахованими з моменту набрання чинності Законом незалежно від фактичного виконання страхувальниками своїх зобов'язань щодо сплати страхових внесків [3].

Тобто, як правило, особа вважається застрахованою із дня укладення трудового договору між роботодавцем і такою особою. Сплата ж страхових внесків починається з моменту нарахування такому працівнику заробітної плати. Отже, уклавши трудовий договір, працівник стає застрахованою особою.

Водночас право на соціально-страхове забезпечення при нещасному випадку чи професійному захворюванні для осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, а також добровільно застрахованих виникає з моменту сплати страхових внесків. Тобто для встановлення факту наявності страхового стажу для осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, та добровільно застрахованих осіб необхідно, щоб страхові внески були сплачені хоча б один раз, тоді особа вважається застрахованою.

Виходячи із змісту постанови Пленуму Верховного Суду України (далі – ВСУ) «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27 березня 1992 р. № 6, законодавством чітко не визначено коло осіб, що підпадають під дію базового Закону. Положеннями Постанови визначено, що дія Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» не поширюється на працівників, які виконували роботу не відповідно до трудового договору, а на інших юридичних підставах і не є суб'єктами страхування від нещасного випадку, а також на осіб, які не сплачували страхових внесків із добровільного страхування від нещасного випадку. Питання про відповідальність за ушкодження їхнього здоров'я має вирішуватись на підставі відповідних норм цивільного законодавства. Також дія Закону не поширюється на військовослужбовців, осіб рядового й начальницького складу органів внутрішніх справ і деяких інших осіб, порядок та умови страхування яких установлені спеціальним законодавством [6].

У Концепції реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, яка була розроблена Фондом соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання України, передбачено, що законодавство про загальнообов'язкове державне соціальне страхування потребує встановлення переліку осіб, що не є застрахованими. При цьому факт сплати чи несплати страхових внесків повинен бути вирішальним при віднесенні осіб до кола застрахованих [7]. Відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 8 липня 2010 р. застрахована особа – фізична особа, яка відповідно до законодавства підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню і сплачує (*сплачувала*) та/або за яку сплачується чи сплачувався у встановленому законом порядку єдиний внесок [8].

Вважаємо, що згідно з нормами абз. 2 ч. 2 ст. 35 Закону України «Про загальнообов'язкове державне

соціальне страхування» та зазначеними положеннями постанови ВСУ «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» чітко зрозуміло, що особа вважається застрахованою із дня укладення трудового договору між роботодавцем і такою особою. Водночас вважаємо, що законодавство повинно визначати порядок доступу застрахованої особи до відомостей (інформації) з приводу сплати за неї роботодавцем страхового внеску. Також існує необхідність посилення захисту інтересів застрахованих в аспекті їх забезпечення в порядку соціального страхування при нещасних випадках і професійних захворювань шляхом функціонування інституту страхового свідоцтва.

З приводу засуджених, то за п. 3 ч. 1 ст. 35 Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» дані особи підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Порядок проведення розслідування та ведення обліку аварій і нещасних випадків, що сталися з особами, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, визначено Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок розслідування та ведення обліку аварій і нещасних випадків на виробництві, що сталися з особами, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах» від 11 березня 2009 р. [9].

Водночас, згідно з п. 6.3 розділу IV Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 7 березня 2013 р., відрахування та відшкодування із заробітної плати засуджених здійснюються відповідно до законодавства з дотриманням такої черговості: податок з доходів фізичних осіб; аліменти; вартість одягу, взуття, білизни (крім вартості спецодягу); вартість харчування, комунально-побутових та інших наданих послуг (крім вартості спецхарчування); за виконавчими листами на користь громадян; за виконавчими листами на користь юридичних осіб; відшкодування матеріальних збитків, заподіяних засудженими державі під час відбування покарання [10]. Положеннями Інструкції не передбачено нарахування єдиного внеску на фонд оплати праці засуджених.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 7 вересня 2016 р. були внесені зміни до ст. 122 Кримінально-виконавчого кодексу України та визначено, що засуджені до позбавлення волі, залучені до суспільно корисної оплачуваної праці за

строковим трудовим договором, підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню [11].

Таким чином, існує протиріччя між нормами Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Кримінально-виконавчого кодексу України та нормами Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі. Однак норми закону мають вищу юридичну силу. Тому з метою правильного застосування чинного законодавства Міністерству юстиції України, якому підпорядковується пенітенціарна система, необхідно внести відповідні зміни до Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі та передбачити відрахування із заробітної плати засуджених на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Відповідно до ст. 41 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» право на страхові виплати також мають особи, які перебували на утриманні застрахованої особи. Акцент зроблено саме на особах, які перебували на утриманні, а не проживали однією сім'єю разом із застрахованим. Згідно з Ухвалою колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27 червня 2012 р. було встановлено, що сам по собі факт проживання однією сім'єю не дає права на отримання одноразової допомоги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у разі смерті застрахованого [12].

Щодо охоплення системою соціального страхування від нещасного випадку на виробництві самозайнятих осіб, то світова практика свідчить, що національними правовими системами може бути передбачене обов'язкове страхування самозайнятих осіб (Ізраїль, Японія, Австрія, Італія, Польща, Швеція та ін.) та добровільне соціальне страхування самозайнятих осіб (Азербайджан, Іспанія, Молдова, Норвегія, Швейцарія та ін.) [1].

Вищенаведені норми ч. 3 ст. 35 Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» не включають осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності до осіб, які в обов'язковому порядку підлягають соціальному страхуванню від нещасного випадку на виробництві, а включені до осіб, які можуть застрахуватися в добровільному порядку.

Водночас Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24 грудня

2015 р. було внесено зміни до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», у результаті чого фізичні особи – підприємці, у тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування, та особи, які провадять незалежну професійну діяльність, відносяться до категорії осіб, які в обов'язковому порядку сплачують єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, в тому числі і на соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, і відповідно відносяться до категорії застрахованих осіб [13].

Вважаємо, що для правильного застосування чинного законодавства необхідно привести норми ст. 35 Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» у відповідність до норм ст. 8 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», відповідно до якої особи, які забезпечують себе роботою самостійно, та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності в обов'язковому порядку підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Однією з ключових проблем у сфері забезпечення права на захист від нещасного випадку на виробництві в Україні залишається проблема неофіційної зайнятості. Традиційно в міжнародній практиці вживається термін «неформальна економіка», що згідно з висновками МОП відноситься до всієї економічної діяльності працівників і економічних об'єктів, які на підставі законодавства або існуючої практики зовсім не охоплюються або не повною мірою охоплюються офіційними правовими положеннями. На їх діяльність не поширюється законодавство, що означає, що вони знаходяться за межами сфери дії офіційного законодавства; або вони не охоплюються існуючою практикою, коли не застосовується і не забезпечується виконання положень офіційного законодавства, у рамках якого вони діють; або чинне законодавство не сприяє його застосуванню, оскільки це недоцільно, пов'язано з великими адміністративними труднощами або надмірними витратами [14].

Неформальні працівники позбавлені можливості користуватися гарантіями захисту від нещасних випадків на виробництві або професійних захворювань. Водночас саме особи, зайняті в неформальній економіці, найбільше потребують соціального захисту не тільки через нестабільний характер їх зайнятості та доходів, а й у першу чергу тому, що вони в більшій мірі наражаються на небезпеку серйозних нещасних

випадків на виробництві і заподіяння шкоди здоров'ю [15].

Неформальна економіка процвітає в умовах високого рівня безробіття, неповної зайнятості, бідності, гендерної нерівності та нестабільної зайнятості. У таких умовах вона відіграє значну роль, особливо з точки зору отримання доходів, що пов'язано з відносною її доступністю і з низькими вимогами, які пред'являються до освіти, професійних навичок, технології і капіталів. Однак більшість людей вливаються в неформальну економіку не за власним вибором, а з необхідності вижити і брати участь у прибутковій діяльності [14].

За офіційними даними Державної служби статистики України, кількість зайнятих у неформальному секторі економіки у 2016 р., у порівнянні з 2015 р., скоротилася на 342 тис. осіб та становила майже 4,0 млн осіб. Питома вага таких осіб у загальній кількості зайнятих скоротилася з 26,2 % до 24,3 %. Серед видів економічної діяльності найбільш поширеною неформальна зайнятість була в сільському, лісовому та рибному господарствах, в оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів, а також у будівництві [16]. Необхідно зауважити, що до найбільш травмонебезпечних галузей економіки та видів робіт, за даними Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, у 2016 р. відносяться: добувна промисловість і розроблення кар'єрів – кількість травмованих складає 21,3 % від загальної кількості травмованих по Україні (1 015 травмованих осіб, в т. ч. 32 смертельно); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 8,7 % (415 травмованих осіб, в т. ч. 60 – смертельно); сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – 8,2 % (391 травмована особа, в т. ч. 63 – смертельно). Кількість травмованих осіб у цих галузях складає 38,2 % від загальної кількості травмованих по Україні. Найбільше професійних захворювань у 2016 р. сталося в таких галузях: добувна промисловість і розроблення кар'єрів, металургійне виробництво, виробництво машин і устаткування, переробна промисловість, ремонт машин, виробництво коксу та нафтопродуктів, охорона здоров'я, будівництво [17].

Проблеми неформальної економіки і її негативні соціально-економічні наслідки – це постійний предмет уваги МОП. У процесі пошуку шляхів подолання наслідків неформальної зайнятості деякі фахівці наголошують на необхідності розширення концепції соціального забезпечення, щоб врахувати проблеми, з якими стикаються країни, що розвиваються, а також реалії неформальної економіки. Також відзначається,

що з огляду на гнучкий і нестабільний характер зайнятості, а також збільшення числа працівників у неформальній економіці, необхідна більш широка концепція соціального захисту, яка охоплює не тільки соціальне забезпечення, але і не передбачені законодавством програми локального рівня для працівників неформальної економіки [15].

Однак пріоритетним є положення, що поки буде існувати неформальна економіка, вона залишиться найсерйознішою перешкодою на шляху до досягнення мети гідної праці для всіх. Забезпечення гідної праці та усунення негативних аспектів неформальної економіки можливо шляхом забезпечення захисту працівників і переведення їх в основну економіку, зберігши при цьому її потенціал зі створення робочих місць і забезпечення доходів. Водночас неформальний характер зайнятості не може наводитися в якості виправдання при відмові у виплатах по соціальному забезпеченню при нещасному випадку на виробництві працівникам або їх утриманцям [14].

У п. 38 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» від 30 листопада 2011 р. передбачено, що факт перебування потерпілого у трудових відносинах з роботодавцем, якщо відповідні документи не оформлені роботодавцем, але потерпілий фактично допущений до роботи, підтверджується в установленому порядку Держпраці на запит голови спеціальної комісії або у судовому порядку [18].

Так, наприклад, за результатами розслідування нещасного випадку, що трапився з лісорубом К. під час виконання лісосічних робіт за цивільно-правовим договором з фізичною особою-підприємцем, комісія визначила відносини як трудові та визнала нещасний випадок таким, що пов'язаний з виробництвом. Підставою для такого висновку було те, що робочий процес, в якому був задіяний потерпілий, був керований, що суперечить нормам цивільно-правової угоди. При цьому комісія спиралася також на акт перевірки фізичної особи-підприємця головним державним інспектором відділу з питань додержання законодавства про працю та зайнятість управління Держпраці у Вінницькій області, за наслідками перевірки цивільний договір мав ознаки трудового, а приватний підприємець був притягнутий до відповідальності [19, с. 52–53].

Відповідно до ст. 5 проекту Трудового кодексу України передбачено, що у разі, якщо в судовому порядку буде встановлено, що відносини за цивільно-правовим договором фактично є трудовими відносинами, до таких відносин застосовуються норми Трудового кодексу [20]. У даному випадку йдеться про

зміну юридичної кваліфікації договору, а саме про міжгалузеву перекваліфікацію. На думку М. В. Лушнікової, міжгалузєва перекваліфікація договорів може бути судовою та позасудовою. Коли судом встановлено, що договором цивільно-правового характеру регулюються трудові відносини між працівником і роботодавцем, до таких відносин застосовуються положення трудового законодавства та інших актів, що містять норми трудового права. Таким чином, на думку вченої, судова форма перекваліфікації договорів у трудовому праві відображає приватні начала галузі, а позасудова в силу прямої вказівки закону – публічні, захист трудових прав працівника. Крім того, на погляд М. В. Лушнікової, не тільки судові органи, а й комісія по трудових спорах, державна інспекція праці також повинні бути наділені правом виносити рішення, що стосуються зміни юридичної кваліфікації договору [21, с. 416].

Висновки. Отже, на підставі вищенаведеного можна зробити такі висновки.

По-перше, особа вважається застрахованою в системі соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання із дня укладення трудового договору між роботодавцем і такою особою. Водночас право на соціально-страхове забезпечення при нещасному випадку чи професійному захворюванні для осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, а також добровільно застрахованих виникає з моменту сплати страхових внесків. Необхідно визначити порядок доступу застрахованої особи до інформації по сплаті за неї роботодавцем страхових внесків. Також існує необхідність посилення захисту інтересів застрахованих, в аспекті їх забезпечення в порядку соціального страхування при нещасних випадках і професійних захворюваннях шляхом функціонування інституту страхового свідоцтва.

По-друге, з метою правильного застосування чинного законодавства Міністерству юстиції України, якому підпорядковується пенітенціарна система, необхідно внести зміни до Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі та передбачити відрахування на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

По-третє, до ст. 35 Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» необхідно внести зміни в частині визначення серед категорії осіб, які підлягають в обов'язковому порядку соціальному страхуванню від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доклад о социальной защите в мире 2014/15: обеспечение экономического восстановления, инклюзивного развития и социальной справедливости / Группа техн. поддержки по вопр. достойного труда и Бюро МОТ для стран Вост. Европы и Центр. Азии. М. : МОТ, 2015. 436 с. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_390985.pdf.
2. Програма гідної праці МОП для України. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/genericdocument/wcms_470684.pdf.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1105-14/page>.
4. Скоробогатова В. В. Правосубъектность граждан в российском гражданском праве. Иркутск : Изд-во БГУЭП, 2011. 153 с.
5. Кульчицька О. І. Суб'єкти права соціального забезпечення України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 20 с.
6. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27.03.1992 р. № 6. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92?nreg=v0006700-92&find=1&text=%ED%E5%F9%E0%F1%ED&x=0&y=0#w11>.
7. Концепція реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. URL: http://fssnv.ck.ua/press-centr/novyny/arh/povyny_konsercia.html.
8. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17/page>.
9. Про затвердження Положення про порядок розслідування та ведення обліку аварій і нещасних випадків на виробництві, що сталися з особами, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах : Наказ Держ. департаменту України з питань виконання покарань від 11.03.2009 р. № 44. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0305-09>.
10. Про затвердження Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі : Наказ Мін-ва юстиції України від 07.03.2013 р. № 396/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0387-13>.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених : Закон України від 07.09.2016 р. № 1492-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1492-19>.
12. Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27 червня 2012 р. *Часопис цивіл. і кримінал. судочинства*. № 5(8). URL: [http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/Chasopis-n05\(8\)_2012.pdf](http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/Chasopis-n05(8)_2012.pdf).
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році : Закон України від 24.12.2015 р. № 909-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/909-19/page>.
14. Переход от неформальной к формальной экономике : докл. V (I) / Междунар. конф. труда, 103-я сессия, 2014 г. Женева : МБТ, 2014. 90 с. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_218371.pdf.
15. Достойный труд и неформальная экономика : докл. VI / Междунар. конф. труда, 90-я сессия, 2002 г. Женева : МБТ, 2002. 167 с. URL: http://staging.ilo.org/public/libdoc/ilo/2002/102B09_133_russ.pdf.
16. Щодо ситуації на ринку праці (за даними Державної служби статистики та Пенсійного фонду України). URL: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=401365>.
17. Звіт про страхову діяльність Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України за 2016 рік. URL: <http://www.social.org.ua/activity/profilactika>.
18. Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1232. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1232-2011-%D0%BF>.
19. Калашнюк О. Гіркий урок. *Охорона праці*. 2016. № 10. С. 52–53.
20. Проект Трудового кодексу України, реєстраційний № 1658, від 27.12.2014 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221.

21. Лушников А. М., Лушникова М. В. Курс трудового права : учебник: В 2 т. Т. 2 : Коллективное трудовое право. Индивидуальное трудовое право. Процессуальное трудовое право. М. : Статут, 2009. 1151 с.

Г. А. ТРУНОВА

кандидат юридических наук, доцент

ЗАСТРАХОВАННЫЕ ЛИЦА В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ ОТ НЕСЧАСТНОГО СЛУЧАЯ НА ПРОИЗВОДСТВЕ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЗАБОЛЕВАНИЯ

Статья посвящена исследованию категорий застрахованных лиц в системе социального страхования от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания. Определен перечень застрахованных лиц, момент, с которого лицо считается застрахованным в системе общеобязательного государственного социального страхования от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания. Проанализированы отдельные аспекты неформальной экономики как ключевой проблемы в сфере обеспечения права на защиту от несчастного случая на производстве в Украине. Освещена позиция экспертов Международной организации труда по проблемам неформальной экономики и направлениям ее преодоления. По результатам исследования сделаны выводы и внесены отдельные предложения по совершенствованию круга застрахованных лиц в системе социального страхования от несчастного случая на производстве.

Ключевые слова: застрахованное лицо, социальное страхование, несчастный случай на производстве, профессиональное заболевание, Фонд.

G. A. TRUNOVA

PhD, Associate Professor

INSURED PERSONS IN THE SYSTEM OF SOCIAL INSURANCE AGAINST INDUSTRIAL ACCIDENTS AND OCCUPATIONAL AND PROFESSIONAL DISEASES

Problem setting. According to official figures, a significant percentage of employees in Ukraine are not covered by the system of social insurance against industrial accidents and occupational diseases. In practice, actual access to protection from industrial accident is even lower, mainly due to problems in law enforcement that determines the relevance of the study.

Analysis of recent researches and publications. The legal issues concerning the insured persons in the system of social insurance against industrial accidents and occupational diseases were considered by such scientists as V. V. Andriyev, M. I. Bodnaruk, D. M. Kravtsov, A. I. Kulchytska, A. L. Kuchma, O. V. Moskalenko, S. M. Prilipko, S. M. Sinchuk, N. M. Khutoryan.

Article's main body. The article is devoted to the study of the categories of insured persons in the system of social insurance against industrial accidents and occupational diseases. The list of insured persons has been determined in the article, the moment from what the person become insured in the system of compulsory state social insurance against industrial accident and occupational disease of Ukraine also has been defined.

Concerning the convicts, it is determined that under the current legislation convict is the subject to compulsory state social insurance against industrial accidents and occupational diseases. However, the provisions of the by-law legal act, that determine the procedure for making deductions from salaries of convicts, does not provide for the calculation of a single contribution to the wage fund of convicts.

It was emphasized that the fact of residence as a family with insured person does not give a right to receive one-time assistance in the case of compulsory state social insurance in case of death of the insured person. Persons who were in dependence, but did not live with insured person as one family have the right to providing under compulsory state social insurance against industrial accidents and occupational diseases.

The attention paid on the necessity of making changes to the current legislation on the inclusion of persons providing self-employment on their own, and citizens - subjects of entrepreneurial activity to the category of persons who are compulsorily subject of compulsory state social insurance against industrial accidents and occupational disease.

It was determined that one of the key problems in providing the right to protection against industrial accidents in Ukraine remains the problem of informal employment.

Conclusions and prospects for the development. According to the results of the study, some conclusions and suggestions have been made regarding the improvement of the list of insured persons in the system of social insurance against industrial accidents and occupational diseases in Ukraine.

Key words: insured person, social insurance, industrial accident, occupational disease, fund.

Трунова Г. А. Застраховані особи в системі соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Право та інноваційне суспільство : електрон. наук. вид. – 2017. – № 1 (8). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2017/8/Trunova8.pdf>.